

Нов български университет

Департамент "Бизнес администрация"

**Поклоннически маршрут
" Пътят на апостол Марк"**

(Християнски светини в Египет)

доц. д-р Михаил Михайлов

Рецензент: доц. д-р Кристиан Хаджиев

Редактор: гл. ас. Татяна Стоянова

**София
2015**

Евангелист Марк и средиземноморската столица на Птолемеите - Александрия

“ И поучаваше ги, като казваше: не е ли писано ” домът Мице се нарече дом молитвен на всички народи ”? ” Марк. 11: 17.

Св. евангелист Марк е един от седемдесетте апостоли на Христос. Той бил евреин и левит – свещенослужител при храма, въпреки което е бил близък с апостол Петър, който в първото си съборно послание го нарича "син ми Марко" (1Петр. 5:13). Св. Марк е автор на едно от четирите канонични евангелия. За неговия живот и апостолска дейност намираме сведения в книгата "Деяния на светите апостоли" и в посланията на апостолите Петър и Павел. Като ученик и сътрудник на св. ап. Петър той бил с него в Рим и там през 44 г. написал своето Евангелие. В него, по настоятелната молба на римските християни е изложил проповедта на св. ап. Петър. Евангелист Марк е бил известно време спътник и помощник и на св. Павел и го е придружавал през време на първата му апостолска мисия. През 47–48 г. е бил с него на остров Кипър.

Между 52 и 62 година евангелист Марк е проповядвал Христовото учение в Египет. В Александрия, столица на тази страна и един от най-големите градове в тогавашния свят, той основал църковна община и бил пръв неин епископ. Под неговото ръководство Александрийската църква се превърнала в една от най-важните църкви през първите векове на християнството. Александрия станала изходен пункт за проповед на християнството в околните на Египет страни. Св. Марк е проповядвал в Ливия и Киринайка, след което отново посетил Рим. Там той се видял и с апостолите Павел и Петър, след което пътувал в Мала Азия. Завръщайки се в Александрия той продължил своята проповедническа дейност - основал училище станало известно в целия Близък Изток и близо до морския бряг построил първия християнски храм.

Евангелист Марк загива с мъченическа смърт, убит от идолопоклонниците по време на най-големият християнски празник Великден, който съвпаднал с празника в чест на Серапис - елино-египетски бог, чийто култ е бил създаден от династията на Птолемеите. Вечерта затворили мъченика в тъмница, където той не преставал да се моли: "Благодари Ти, Господе Иисусе Христе, че ме удостои да търпя страдания за Твоето име". Спасителят му се явил и казал: "Мир на тебе, благовестителю Мой". На другия ден мъчението продължило и светецът издъхнал като произнесъл думите: "В Твоите ръце, Господи, предавам духа си". Това станало на 25 април. Тялото му погребали в построената от него църква. Над неговите свети мощи дълго време ставало избирането на

александрийските патриарси. Мощите били наречени "Първо съкровище в Александрия". През 827 г. мощите били откраднати и пренесени във Венеция. Върху мястото, където били положени, през десети век бил издигнат храм на негово име. Евангелист Марк се счита за покровител на града.

Тук може да бъде коментиран и един считан и досега от мнозина некоректен в религиозно отношение факт. Някои от управляващите Венеция дожи могат да бъдат наречени крадци на мощи. Един друг нелицеприятен факт е свързан и с кражбата на мощи от днешните български земи. В гр. Месемврия (дн. Несебър) се намирили мощите на св. Тирон Стратилат.

Свети великомъченик Теодор Стратилат е родом от град Евхаита в Мала Азия и е живял в края на 3 век и началото на 4 век. Назначен е бил за пълководец (стратилат) в римския гарнизон на град Хераклея Понтийска (дн. Карадениз Ерегли), близо до Черно море. Император Лициний заповядал да затворят и измъчват Теодор заради неговата вяра, която той отстоял и загинал мъченически след посичане с меч.

Мощите на светеца са били заграбени и пренесени във Венеция през 1257г. от латинските рицари кръстоносци от „Св. София“ — една от църквите на град Несебър, където го почитали от векове. През 1257 г. християнските светини на Месемврия станали жертва на варварското нападение на венецианския флот под командването на Джакомо Доро. Съюзник на императора на Латинската империя в Константинопол Балдуин II, той превзел и ограбил града. И днес откраднатите от месемврийските църкви християнски реликви - мощите на Св. Тодор Стратилат и ръката на Св. апостол Андрей се съхраняват в църквата „Сан Салваторе“ във Венеция. Месемврия била лишена от своите светини, които няколко столетия привличали богомолци и поклонници в града и така загубила своята роля на първостепенен поклоннически център.

Заедно със св. Марк, св. Теодор Стратилат е провъзгласен за патрон на Венеция. Светецът се почита на 25 април в християнските календари и във Венеция на 31 януари - денят на пренасяне на мощите му.

Възможно ли е да накараш доброто да ти служи със сила и хитрост? Дали към чисто природните, геофизически фактори за потъваща Венеция не е прибавена прокобата от поруганите мощи. От межделеещото се минало, като двуликия Янус, се прокрадват двете лица на града.

Синьото небе и радостното слънце, отразяващи се във водите на „Градът на Лагуната“ и розово-белите нюанси на венецианските дворци са вдъхновявали последните титани на италианския Ренесанс — Джордоне, Тициан, Тинторето. На неговите острови Мурано и Бурано и до днес се създават забележителни произведения от кристал и цветно стъкло, изящни дантели. Градът република е бил търговска империя. Корабите на Венеция са властвали в Средиземноморието. Те са носели не

само несметни богатства, но са внесли и част от духа на Изтока. Заедно със златото и пурпура, подправките и архитектурните образци на Византия се е формирал и вкуса към източен разкош и удоволствия, донесен още от Марко Поло. В сегашните времена карнавалът на Венеция и кинофестивалът на остров Лидо са световни събития, а карнавалните маски и призът „Златната палма” са едни от символите на града. В същото време като зловонията на каналите, породени от лятната жега прозират сенки от миналото – кораби, пренасящи грабителите кръстоносци; плячкосани реликви и произведения на изкуството, поквара и упадък на нравите. Една от тях е тази на алчния, сляп дож Енрико Дандоло, подтикнал и насърчил разграбването на християнските градове Задар, конкурент на Венеция и Константинопол от Четвъртия кръстоносен поход. На 14 април 1205 г. армията на Калоян разбива кръстоносците край Одрин в една битка на Запада с Изтока, на католичеството с православието. Император Балдуин е пленен, а дожът бяга и умира след няколко седмици.

Вярно е, че „обзавеждането с чужди мебели” е характерно за много центрове на цивилизацията и известни градове. Самият Константинопол, който кръстоносците почти са разрушили е пример за това – строежът на „Света София”, обелиска и Змийската колона. Още преди превземането му от османците през 1453 г., той е бил обречен град – анклав в Османската империя, несъвзел се от погрома и плячкосването на кръстоносците, раздиран отвътре от интриги и политически борби.

Но да се върнем в Александрия, градът в който апостол Марк вдъхновено е проповядвал новата вяра и положил основите на християнската църква в Африка. Градът е проектиран от Дейнократ, който придружавал Александър Велики още от Тракия. След като Александър завладява Египет, той харесва естествено защитеното пристанище близо до остров Фарос и през 332 г. пр.н.е. се основава един от няколкото градове, носещи неговото име. След смъртта му, градът става столица на Египет на Птолемеите, родоначалник на които е едни от генералите на Александър. Там са се намирали Александрийският фар - едно от Седемте чудеса на света и Александрийската библиотека, съкровищница на знанието, съхранявала над 700 хиляди книги.

През годините Александрия преживява разцвет и падения - една от перлите на Средиземноморието, важен търговски, религиозен и културен център на Римската империя и Византия, на арабския халифат и Османската империя, както и на съвременен Египет. Градът е опустошаван многократно – по време на Византийската империя по религиозни причини са унищожени Александрийската библиотека, Еврейския квартал, по заповед на патриарх Кирил през 415 г. и храмове и паметници на културата с декрети на император Теодосий I през 383 г.; както и от персите през 619 година.

През 1517 г. Александрия е завладяна от османците. Завоюването на града от французите през 1798 година отново привлича вниманието на Европа към този град. В близост до него е намерен Розетския камък, чрез надписите на който Франсоа Шамполион разчита египетските пирамиди. В началото на XIX век, при управлението на Мохамед Али, градът е отново във възход. Той е хедив (валия) на автономното образувание Египет и Судан в Османската империя и се счита за основател на съвременен Египет. Династията, която той създава, продължава управлението си до 1952 година. През 1820 година, той отново съединява Александрия с река Нил чрез канала Махмудия и построява своя резиденция.

Интересен езотеричен маршрут би могъл да се разработи по направление: Александрия – манастир св. Екатерина в Синай – коптските църкви в Кайро – светилището Аксум и етиопските църкви.

До Александрия, като начален пункт от маршрута може да се достигне с редовен или чартърен полет до двете международни летища - Александрийското (Ел Нуза, на 7 км.) и Борг ел Араб, разположено на 40 км на запад от града, а също така с морски транспорт до оживеното пристанище, пункт и на множество круизни пътувания. В града функционира най-старата в Африка (от 1860 г.) трамвайна линия с над 40 спирки. През 1854 г. е построена първата железопътна линия на африканския континент, която свързва Александрия с Кайро, Луксор, Асуан, Порт Саид.

Александрия е родното място на почитаните в християнството свети хора – свети Мина и света Екатерина. Свети великомъченик Мина е изповядвал християнската вяра и служил във войската, разположена в Котуанската област в края на III и началото на IV век, по времето на император Диоклециан, издала указ да се предават на мъчения и да се убиват всички християни, които не се покланят на идолите. Христоролюбивият Мина напуснал армията, и се оттеглил като отшелник в пустинята. Заради проповядването на Божието слово и изобличаването на езическите церемонии и жертвоприношения, той бил арестуван, жестоко измъчван и загинал с мъченическа смърт.

Мощите на свети великомъченик Мина са погребани в Александрия. Впоследствие на мястото била построена църква в името на светия мъченик и по молитвите към светеца в нея станали множество чудеса. Празникът на светеца, определен от Българската православна църква е на 11 ноември. Той закриля самотните жени и женската чест. Свети Мина помага за правилното решаване на проблеми от различно естество и намиране на душевен покой. В Обрадовския манастир "Свети Мина" край София, се намира чудотворната икона на светеца. Вярва се, че тя лекува различни заболявания - да проходят немощни, да проговорят или оправят говора си заекващи. На младоженците предрича щастлив

брак В манастира се намира и иконата на неговия помощник свети Фанурий помогнал на много хора да намерят най-подходящия партньор в живота си.

В Александрия са живели и проповядвали видни религиозни деятели на ранното християнство - Аполós, един от 70-те апостоли, близък на апостол Павел - многократно упоменаван в Новия Завет: Арий - основоположник на арианството, според което Иисус Христос и Бог Отец нямат една и съща фундаментална природа, разглеждайки Сина като създадено същество, по-низше от Отеца; Иоанн Милостиви - александрийски патриарх, живял през VI век, раздал имуществото си на бедните, борил се срещу монофизитите, които не признавали Светата Троица и канонизиран за светец. Патриарх на Александрия от 328 до 373 г. е бил свети Атанасий Велики - един от най-видните богослови и радатели за чистотата на вярата и се приема за първият разпространител в Европа на възникналото в Египет на монашество. Свети Атанасий взема дейно участие през 343-344 г. във втория Вселенски събор, наречен Сердикийски, състоял се в днешна София в старата базилика Св. София. Светеца се чества на 18-ти януари и е покровител на ковачи, ножари, налбанти и железари и повелител на чумата и шарките. В България Зимния св. Атанас - "Атанасовден" е наречен "Среди зима" след който денят започна да пораства с по "едно просено зърно" и лятото се приближава.

В Александрия е бил на заточение последният български цар Симеон II. Там, той учи в престижния тогава „Виктория Колидж“, заедно с редица бъдещи владетели и управници на държавите от арабския свят. В града е гроба на неговия дядо – италианския крал Виктор Емануил III. Царят с носталгия описва в своите спомени този интернационален и вълнуващ град. В този отминал пъстър свят са живеели без проблеми помежду си многобройни общности със свои обичаи, ритуали и църкви – евреи, православни, католици, арменци, мюсюлмани, копти. Преди Освобождението, Александрия е бил второто след Цариград, средище на българите гурбетчии. Мнозина от тях, на връщане по родните места, са били на поклонение на Божи гроб и са ставали хаджии.

Александрийската патриаршия , заемаща второ място (след Вселенската патриаршия) в диптиха на автокефалните поместни църкви, а нейният патриарх е религиозен водач на православните християни от цяла Африка. Основните православни църкви са катедралните храмове „Святи Сава“ и „Успение Богородично“, църквите „Непорочното зачатие на Дева Мария“, „Свята Катерина“, „ Архангелите Гавраил и Михаил“, „Святи Николай“, параклиса „Свети Марк“, руската църква „Свети Александър Невски“.

Основната християнска деноминация в Александрия е Коптската православна църква с нейния катедрален храм „Свети Марк“ и църквите

„Кирил I Александрийски”, „Свети Георги”, „Света Мария”, „Свети Мина”. Други религиозни институции в града са католическата църква „Света Екатерина”, йезуитска църква, френски римо-католически колеж „Св. Марк”.

В продължение на векове, градът е обитаван от голяма еврейска диаспора, изселила се в държавата Израел след нейното основаване. За това свидетелствуват десетината синагоги, повечето от които не функционират – „Елияху Ханави” (основана в XIV в., разрушена от французите през 1798 г. и построена отново в средата на XIX в.), „Азуз”, „Кастро”, „Незах Израел” и др.

Доминиращата религия в Египет е Исляма и преобладаващата част от населението на Александрия са мюсюлмани. Едни от забележителните и известни джамии са Атарин (от VI век), Абдул Рахман бин Хормуз (от епохата на Абасидите); Шейх аль Кабари (от XI век); Сиди Габер, Ал Шатби и Ал Тартуши (от епохата на мамелюците), Ел Мурси Абул Абас, и Имам Албусири (от Османското владичество).

Александрия е развит туристически център, живописно разположен на брега на Средиземно море, с красиви плажове, висококатегорийни хотели и интересни културни забележителности. Това е градът на романтичната и трагична история на една от най-известните жени на Античността – Клеопатра.

Клеопатра VII Филопатор е последната царица на елинистичния Египет от македонската династия на Птолемеите. Любовните и връзки с Марк Антоний и с Юлий Цезар, от които има четири деца, както и самоубийството и, за да не бъде пленена от първия римски император Октавиан Август я правят любим персонаж в множество произведения на изкуството. Тя е героиня в пиесите на Уилям Шекспир и Бърнард Шоу; на нея са посветили стихотворения Пушкин, Блок и Ахматова; в продължение на повече от 100 години са заснети десетки филми като образа и е превъплътен от актриси като Вивиан Ли, София Лорен, Елизабет Тейлър; нарисувани са множество картини.

От Античността е и „Колоната на Помпей”, погрешно наименувана от кръстоносците част от римски храм от времето на Диоклециан (293 г.). В близост са катакомбите Ком ел Шукафа - лабиринт с множество зали, колони, статуи, римско - египетски символи, погребални ниши и саркофази. Чрез съвместен проект между ЮНЕСКО и Египет, на мястото, където се е намирала Александрийската библиотека, е построена съвременната Библиотека Александрина. Известна забележителност е дворецът Монтаза, построен в началото на XX век за лятна резиденция на хедивите, а по късно за кралете на Египет.

Света Екатерина и Синайските свети места

Езотеричният маршрут, започнал от Александрия може да продължи през Порт Саид, преминавайки Суецкия канал при Ел Тор, неговото последно пристанище до манастира „Света Екатерина” в Синай. Манастирският комплекс може да бъде посетен и от двата най-големи египетски курорта на Червено море – Хургада и Шарм ел Шейх. Той може да бъде завършващ пункт на друг забележителен поклоннически маршрут от Атон, православните църкви и манастири на Кипър и Светата Земя, през пристанищния град Ейлат в Израел и египетските селища Нувейба и Дахаб. Символичен край на успешното пътуване „Дълг към Вярата”, е поклонението пред иконата на Спасителя, дар от Атонския Хилендарски манастир. На поклонниците са осигурени условия за настаняване, включително общежитие за православните християнки, както и възможност за участие в религиозната обредност.

Великомъченица Екатерина е християнска светица. Тя е родена в Александрия през 287 г. по времето на император Максимиан. Екатерина е била дъщеря на Конт, управител на града, Нейната майка, която тайно изповядвала християнството, я изпраща при един отшелник, който я посвещава във вярата. Преданието разказва, как Екатерина се е срещнала с императора и безуспешно се е опитала да го убеди да не преследва християните, но успяла да привлече към християнската вяра неговата жена. Императорът заповядва да я вкарат в затвора, където тя е осъдена на смърт чрез разпъване на колело със шипове. Колелото се разпада, когато Екатерина го докосва и палачите след като не могат да я екзекутират по този начин и я обезглавяват. То става главен символ на светицата известно като „колелото на Екатерина“. Тя е изобразявана с атрибути - меч; с корона при краката ѝ; брачно було и пръстен; гълъб; бич; книга; жена, спореща с езически философи.

Православната църква почита светицата на 24 ноември, а католическата на 25 ноември. Света Екатерина е покровителка на, занаятчиите, които работят с колело (грънчари, предачи, мелничари, точилари), архивистите и библиотекарите, юристите, философите, проповедниците, секретарите, учениците, учителите, теолозите, старите моми и неомъжените момичета, умиращите хора. Българската народна традиция, (в южната част на страната) е привнесла редица битови елементи и ритуали в честването деня на светицата, за която се вярва, че предпазва децата от болести – жените не работят и не пипат остри предмети; омесва се погача и малко кравайче, което се намазва с мед "за Баба Шарка".

Света Екатерина приема мъченическата си през 305 г. и легендата разказва как ангели отнасят тялото на мъченицата на връх в планината Синай, носещ сега нейното име. Впечатляващо тези събития са изобразени

от Франсиско де Сурбаран в картината «Погребението на св. Екатерина» и от Лукас Кранах Стари в „Олтарът на св. Екатерина”, намиращ се в картинната галерия на Дрезден, във визуализацията на светицата от Караваджо.

Много известни жени носят името и - Екатерина Австрийска, кралица на Португалия; Екатерина Браганска, кралица на Англия, Шотландия и Ирландия; Анна Екатерина Бранденбургска кралица-консорт на Дания; Катерина Корнаро, кралица на Кипърското кралство; две титуловани представителки на рода Медичи – едната - кралица на Франция, а другата херцогиня на Мантуа и др. Особено място сред тях заемат две руски императрици - Екатерина I Алексеевна и Екатерина II Велика. И двете са чужденки, но приемат православието и името на светицата. Екатерина I е първата жена управлявала самостоятелно, а при втората Екатерина е Златният век на Русия, времето на просветения абсолютизъм. Те са свързани и с построяването и реновацията на Екатерининския дворец с прочутата Кехлибарена стая в Царское село, днес част от Световното културно наследство.

Планината Синай е библейско място. Тук Бог казва на Мойсей „Аз съм вечно Съществуващия”. Тук е „кладенецът на Мойсей”, където той защитава и после се оженва за Сепфора, дъщеря на мадиамския шейх Йотор. В това свещено пространство е „горящата, но не изгаряща къпина” – символ със съдбоносно значение за човешкия род, от която Бог говори с Мойсей.

През III век монаси – отшелници започнали да обитават пещери в планината. В празничните дни, те се събирали около Неугасимата къпина за извършване на съвместно Богослужение. Монашеският живот през този период е описал в V век свети Нил, ученик на Йоан Златоуст. В периода на управлението на император Константин, през 330 година, монасите от Синай се обърнали с молба към неговата майка, канонизираната като светица по – късно Елена за построяването на малка църква и кула за укритие от набезите на бедуините. Молбата им била удовлетворена и поклонниците от края на IV век съобщават, че на Синай имало вече процъфтяваща монашеска община монахов, която привличала вярващи от различните краища на Византийската империя. Тласък в своето развитие обителта получила през VI век, когато император Юстиниан I заповядал да се построят мощни крепостни стени, обграждащи постройките на св. Елена и църква, съхранена и до сега. Оформеният комплекс се наричал манастир „Преображение” или „Неизгарящата Къпина”.

В средата на VI век, монасите от манастира получили видение, изкачили се на планината и намерили мощите на св. Екатерина, които разпознали по пръстена на нейната ръка, символ на мистичния годеж на великомъченицата с Иисус Христос. Сега пръста, на който той е бил е ценна реликва в манастира, носещ нейното име от XI век и се дава на

поклонниците, които го посещават. Манастирът става място на поклонение, оцелява през вековете и съхранява мощите на светицата, уникални дарове, книги и произведения на раннохристиянското изкуство. Сред тях е Синайският псалтир – най – стария запазен текст на Псалтира, написан на старослвянски глаголически език (според българската историография на старобългарски). Той е, създаден през X или XI век I е открит от архимандрит Порфирий Успенски през 1850 г. в манастира, където се пази и до днес

Манастирът е седалище на архиепископа на Синай, който е и игумен на манастира. Комплексът е в Списъкът на Световното културно наследство на ЮНЕСКО. През 2010 г. част от мощите на светицата са дарени на Екатеринбургския събор в Царско село до Санкт Петербург. В Германия – в градовете Фулд и Золинген съхраняват две частици от нейните мощи.

След арабското завоюване на Синай в 625 г. пророкът Мохамед в Медина издал специална охранна грамота, известна като „ Ферманът на Мохамед”, която провъзгласява, че мюсюлманите ще защитават манастира, който се освобождава от данъци и гарантира свободата на вероизповедание, собствеността и неговото самоуправление. Ферманът е написан на кожа от газела с куфически почерк и скрепен с отпечатък от ръката на Пророка. Оригиналът от 1517 г. по заповед на султан Селим I се съхранява в Истанбул, а копието е изложено в манастира. По време на кръстоносните походи – от 1099 до 1270 г. се създаде Синайският орден , който охранявал поклонниците и техния брой осезаемо нараснал. В манастира бил построен католически параклис. След завоюването на Египет от Османската империя през 1517 г. властите запазили правата на монасите, статуса на архиепископа и не се намесвали в религиозната, културната и просветителската дейност на манастира. Визуална представа за това може да се придобие от картината на Ел Греко „Планинатаа Синай и манастирът Свята Екатерина, както и от пътеводителя за поклонници на доминиканския монах Феликс Фабер. През XVIII век манастирът открил духовно училище на остров Крит и филиали (метохи) в Египет, Палестина, Турция, Румъния, Русия и дори в Индия.

Главният храм на манастира базилика с три нефа, посветен на Преображението на Иисус Христос. Входните врати на църквата са направени от ливански кедър и са напо-вече от 1400 години. Над тях има надпис на гръцки "Ето ги вратите Господни – праведните ще влязат през тях" (Псалтир, 117:20). Всяка от 12-те колони в храма отговаря на месец от годината и е обозначена със съветна икона от XII век и съхранява мощи на святци. Най – забележителното произведение на църковното изкуство е византийската мозайка от първата половина на VI век, изобразяваща Преображението Господне. Службата на великомъченицата и църковните песнопения, съставени в нейна чест, датират от далечното минало. Част от

тях са написани през IX век от християнския песнопеец Теофан Никеийски и монахът Вавил, които могат да бъдат чути в църквата при манастира.

Един от основните мотиви за изборът на мястото на манастира е „Неизгарщата Къпина”. На няколко метра от нея е построен параклис, чийто олтар е разположен над корените и. Те са обозначени с кръгло отворстие в мраморна плоча, по подобие във Витлеемския храм мястото на Рождество Христово. Плочата е покрита със сребърен щит, с изковани икони на горящия храст, Преображението, Разпятието, евангелистите, Св. Екатерина и Синайския манастир. Над тях са провесени три сребърни лампади, като средната е неогасима. Храстът съществува не само като условен кръг или като изсъхнал корен под него, а е жив вече почти 3,5 хиляди години, при това е единственият храст, съхранил се на целия Синайски полуостров. В апсидата на параклиса се намира мозайка от X век, изобразяваща кръст. Тук, всяка събота се служи Божествена литургия както на мощите на мъчениците и когато звуците на „Осанна..” се носят в свещеното пространство, през прозореца на олтара се зеления храст, горящ и неизгарящ в евхаристичен огън вече седемнадесет века.

В манастирския комплекс органично са втъкани и споени с вековната вяра многочислени малки църкви и параклиси. Знаменателно, до манастирските стени един до друг са разположени два символа – овощна градина, източник на земния живот и гробници със костница, символ за живота в отвъдното. Изумителната за природните условия на Синайската пустиня градина е на две тераси и е свързана с манастира чрез подземен проход от времето на Юстиниан, който се използва и сега. На едната тераса се отглеждат ябълки, круши, нар, кайсии, сливи, бадеми, грозде, вишни, а на другата маслини, от които се приготвя и зехтин. На гробището се намира параклисът на св.Трифон и осуарий (костница) в църквата „Успение на Пресветата Богородица”, в който се намират и мощите на отшелника преподобния Стефан - единствения цял скелет, облечен в монашески одежди и положен в стъклен ковчег. Сред параклисите са тези на Светия Дух, Иоан Богослов, Георги Победоносец, св. Антоний,, Иоан Предтеча, светите Сергий и Вакх, светите апостоли, на пророка Моисей.

България непосредствено е свързана с манастира “Св. Екатерина” чрез исихазма - мистично направление в православиеото, според което с отшелничество, молитви и пост може да се постигне единение с Бога. Манастирът е най-значимият център за развитие и разпространение на исихазма в края на VI век. Негов игумен е Йоан Лествичник, написал книгата за стълбата на духовното усъвършенстване. Неговата памет се чества в Петата неделя на Великия пост. Тук са бивяли и писали за Божието слово св. Филотей Синайски и св. Григорий Синаит (1255-1346), които преподавали на много монаси идеите и изкуството на исихазма. Чрез учениците на св. Григорий Синаит и св. Григорий Палама исихазмът се разпространил на Света Гора, във Византия и България, а по-късно в

Сърбия и Влашко. Исихазмът става официална православна доктрина в българската, византийската и сръбската църкви, със силно влияние в Русия., където се разпространява от българския аристократ Киприян Цамблак - св. Киприан Търновски, а по-късно - митрополит Киевски и на цяла Русия. Монасите са били наричани "синаити", като носители на исихастката духовност. Артефакти от този период, които са и обекти на поклонничество и религиозен туризъм в България са Ивановските скални манастири (паметник на ЮНЕСКО), Аладжа манастир, останките на Странджанския манастир „Света Богородица” (Парорийски) край с.Воден.

Върховно религиозно изживяване на поклонниците в манастира е изкачването на планината Синай - съприкосновение с мястото на едно от събитията, определили свещенната история на човечеството, очаквайки благословенията на Невидимия автор на живота и следвайки неговите тайнствени пътища.

В Библията се казва, че това е мястото, където Мойсей получава Десетте Божии заповеди. В Библията, планината се среща с различни имена - Синай, планината Божия (Исх. 4:27, 18:5, 24:13), планината Божия Хорив (Исх. 3:1). Християнските отшелници са обитавали южен Синай от II век. Те търсили места, упоменати в Библията и свързани със събитията от главата „Изход”. Днешната планина на Мойсей християните почитат като библейската планина Синай от началото на IV век. Арабското име на планината - Джабал Муса, също означава „Мойсеева планина“.

Християните поклонници са изкачват планината Синай от векове. От манастира „Света Екатерина” до върха водят две пътеки с различна дължина и трудност, като се съединяват недалече от него. Кратката пътека е значително по-стръмна и по-трудна и тя е традиционния монашески и поклоннически път. Преминава се само пешком, през деня, като се преодоляват и над три хиляди стъпала. Покрай пътя се намират църквата, пещерата и кладенеца на пророк Илия и параклиса на Богородица. Дългата пътека е по-полегата и позволява изкачването на върха да стане с камили, които се предлагат от местните бедуини. Покрай нея има места за почивка, както и шатри, в които се продават храна и напитки. В последните години на планината ежедневно се изкачват от няколко десетки до няколко стотин човека, главно туристи, които идват основно от курорта Шарм ел Шейх. Светостта на мълчаливото изкачане по каменистата пътека често се нарушава от шума и „туристическото поведение” на многобройните посетители

До върха на Мойсей разстоянието се взема за около 3 часа. Изкачването през нощта е по-трудно, но по-впечатляващо с посрещането на изгрева на върха. Пътят се осветява от свещи и фенери, носени от поклонниците. Хиляди стъпала водят нагоре, а на върха се намират православния храм „Святой Троица” и малка джамия. Северно от църквата, построена през 1935 г. върху останките на църква от времето на

император Юстиниан Велики има неголяма пещера, където в продължение на 40 дни и нощи е пребивава Моисей, преди съдбоносната му среща със Всевишния. Зад оградата вдясно от храма има наблюдателна площадка, от която поклонниците мълчаливо очакват винаги повтарящото се и винаги неповторимото тайнство на раждането на деня. Цялата панорама наоколо е изпълнена с голи планини – мъртви, пустинни, сякаш останали от деня на Сътворението, когато Словото още не е извикало от небитието живия живот. Направо под абсидата на църквата се открива бездна и от там се вижда мястото, където е стоял народът на Израел, когато Господ се спуснал над Синай в огън, мълнии и гръм. На това място поклонниците четат на глас 19-та глава от Изхода на Библията.

След посрещането на изгрева, слизането от Синай може да стане по другия път, водещ до каменното дъно на долина, където синее малко езеро с ивица зеленина и висок кипарис около него. Тук се намира малка параклис - неговите стени ограждат пещера, в която 40 дни и нощи е пребивавал предшестненика на синайските отшелници пророк Илия, който е бягал от гнева на Иезавел. Тук изнемогвайки, той помолил Господа да му вземе душата, но ангел господен му оставил кана с вода и храна. Ангелът проговорил – „Стани и яж, дълъг път има пред теб! Тръгни и застани на върха пред лицето господне”. В пещерата зад олтара има място само за един човек. Поклонниците целуват стената на пещерата и палят свещи в чест на един от най-великите пророци, причастен към Божията слава. След езерото, на най-тясното място има арка на врата, изсечена още при Юстиниан, така наречената „врата в небето”. В миналото поклонниците са повтаряли пътя на евреите – от Египет през Суец и пустинята Сур към Ел Тор (древната Раифа) или завивали на изток към Хорив и Неизгарящата Къпина. Ако благополучно завършвали пътя си, те благодарели на Бог, постели няколко дена в манастира и оставяйки в подножието на Светата планина товара на греха, се пречиствали. Чак тогава, пречистени престъпвали забранената някога черта през тази врата и изкачвали планината на Моисей.

Апостол Марк - покровител на Коптската християнска църква

Следващият етап от езотеричния маршрут „Пътят на апостол Марк” води до християнските светини на коптите в Кайро.

Египетската цивилизация е втората велика цивилизация на нашия свят. Нейното развитие бележи пътя на фараоните и техните династии по свещената река Нил. Археологическите разкопки в Абидос, Мемфис, стъпаловидната пирамида на Джосер, “долината на мъртвите царе” край Тива и гробницата на Тутанкамон, и храмът на Амон-Ра, музеят в Кайро, пирамидите на Хеопс, Хуфу и микерин в Гиза са исторически паметници от световно значение. Древните египтяни са живеели и творили за

Боговете. Ако приемем, че тяхното създаване не е резултат на чудодейна намеса, то осъзнаването, че обикновени хора са създали неща, съизмерими с божествените, наистина поражда. Периодичните разливи на Нил са внасяли хармония и устойчивост в едно общество в продължение на хилядолетия.

Египетският божествен пантеон, йероглифното писмо и папирусите, скарабеите и митичните образи на Хуфу, Аменхотеп и Рамзес знакови понятия не само на египетската култура, но и на съвременната туристическа индустрия.

Египет е страната на фараоните, на велика и загадъчна цивилизация, на политеистична и мистична религия. От тук започва Великият изход, когато Мойсей повежда народа на Израил към Обетованата земя. Пак тук се ражда първата известна на човечеството монотеистична религия на фараона – еретик Ехнатон, а векове по-късно намира убежище Светото семейство бягайки от цар Ирод.

Някога, в първите векове от новата ера (от средата на I до VII век), Египет е била и християнска страна. Център на християнството е била Александрия, след което, чрез многобройните отшелници и монашески общини се разпространява в цялата страна. Градът е бил богословско средище при Светителите Афанасий Велики и Кирил Александрийски. В Старият град на Кайро се намират едни от най-старите християнски църкви в Египет. И днес, след почти две хилядолетия на отлъчване, гонения и ислямизация, едно малцинство в радикализиращата се ислямска държава намира упование и утеха в Христовата вяра. Това са последователите на Коптската православна църква.

Коптите са египетските християни. Те са най-голямата етно-религиозна общност с древни корени. Счита се, че те са преки потомци на древните египтяни. Според различни информационни източници, техният брой е между 6 и 8 млн. души (около 9% от населението на Египет). Етимологията на тяхното име е от арабската дума „кубт“, която от своя страна произтича от гръцкото „айгюптос“, което означава египтянин. Разслояването в коптската общност е фрапиращо. Особено показателен в това отношение е Кайро. Започвайки от десетките хиляди, препитаващи се от отпадъци и живеещи в „Градът на боклука“ през значителната част от адвокати, лекари и журналисти до най-богатото семейство на страната Саварис, притежаващо милиардно състояние. Коптите не се стремят към, а и по изключение биват допускани до ешалоните на властта и държавната администрация. Единственият политик със световно име от коптски произход бе шестият генерален секретар на ООН Бутрос Гали, който е кръстен на светец - Бутрос е арабското наименование на името Петър. Коптите са трудолюбиви и значителната си част будни, ученолюбиви и предприемчиви хора.

Коптската православна църква е основана е в Александрия през периода 536-580 г. Преданието гласи, че родоначалник е евангелист Марк, който е и неин светец и покровител. Четвъртия (Халкедонски) Вселенски събор обявява църквата на коптите за еретическа (миафизитска), а нейните последователи са били отлъчени от официалната, имперска църква в Константинопол. Независимо от християнската доктрина за любов към ближния и братство между хората, обявяваните за еретични църкви не само са изоставяни на произвола на съдбата, често във вражеско обкръжение, но техните привърженици са били преследвани и подлагани на гонения.

Църковните събори в определена степен наподобяват конгресите на тоталитарните държави през XX век – най-малкото несъгласие с официалната линия (облечена в доктрина) се наказва с отлъчване (изключване), гонения, а често и смърт. Всяка религия и нейните институции в определени периоди оставят кървави следи в историята. Нейните догми са използвани като повод за войни и завоевания, прикривайки човешката алчност и тази на властващите, оправдавайки убийствата, грабежите и борбата за териториално надмощие. Верският и расовият геноцид са ужасяваща част и от историята на Християнството. Мрачни примери за това са кръстоносните походи; дейността на Инквизицията и погубването на цивилизациите на ацтеките, инките, маите, толмеките от испанските конквистадори под знамето на Христовата вяра; избиването на катарите; преследванията на евреите; Вартоломеевата нощ.

Миафизитизмът (от др.гр. единна природа) е христологическа доктрина, признава в Иисус Христос две свършени съединени природи – божествена и човешка, но за разлика от диофизитизма вижда в тях реално, а не условно единство, както и от монофизитизма не за поглъщане на едната от другата, а само за тяхното неразделно единство с пълно съхраняване на свойствата им..

Миафизитски църкви, освен Коптската православна църква са отделилите се от нея Етиопска и Еритрейска православни църкви, Арменската апостолическа църква, Сирийската православна църква и Индийската (Маланкарска) православна църква.

Коптската православна църква се състои от около 400 общини, организирани в 32 епархии. (28 са в Египет, 2 в Судан и по 1 в Кения и Израел). Богослужението в нея се води на арабски и коптски и има специфични особености. Характерното за Коптската църква е осмогласието и използването на литургийните последования на Василий Велики, Григорий Богослов и Кирил Александрийски. Запазен е раннохристиянския обред – обрязването; Кръщението включва и татуировка - на лявата китка на детето се татуира кръст; не се употребява алкохол. Коптският свещеник се нарича „абуна” (отец). Хоровото пеене в

църквите звучи странно за външните посетители. Може би това са звуци идващи от древността.

Коптските храмове имат квадратна форма, а кръстовете са с трета напречна града, която минава през центъра. Вярващите се кръстят не с три пръста, а само с един, палеца - знак, че Исус има само една природа – Божествена.

В църковния календар на коптите летоброенето започва от 284 година. Това е времето на мъчениците на вярата, белязали многовековния път на Коптската православна църква със страдание, изпитания и оцеляване в безкрайното време на Божият промисъл. И почти две хилядолетия религията е жива, Словото на Спасителя се чува и коптите християни ревностно изпълняват предаденото послание от своя апостол, който започва своето евангелие с думите „ както е писано у пророците: „ ето, Аз изпращам пред лицето ти Моя Ангел, който ще приготви Твоя път пред тебе. Гласът на викация в пустинята говори, пригответе пътя на Господа, прави правите пътеките Му.” (Марк. 1:2,3). Вярващите копти са убедени, че почитат Исус Христос по най - правилния начин.

Характерна черта на Коптската православна църква е високата търпимост и проявяваното разбиране към другите вероизповедания (конфесии). Въпреки това гоненията срещу нея и нейните последователи продулжават и сега.

Американската политика в ислямския свят от десетилетия радикализира обществото, което намира естествен съюзник в религията. „Борбата с комунизма”, срещу „Империята на злото”, както Рейгън определи Съветския Съюз продължи в борба за сваляне на диктаторските режими в ислямските държави. В резултат се появиха талибаните, муджахидините, „арабската пролет”, „ислямската държава” на шериата, ислямския тероризъм. „Пролетта” не подмина и Египет, където след почти 40 годишно затишие избухнаха поредните погроми срещу християните – опожарени църкви, осквернени коптски светини, убийства на верска основа.

Огромна заслуга за отминалото мирно време има Шенуда Трети, „папа на Александрия, патриарх на цяла Африка и на паството на „Свети Марк”, прекарал на този пост над 40 години (1971 – 2012 г.) Под негово ръководство Коптската православна църква разширява сферата на дейността си. Тя управлява над хиляда църкви, към двадесет манастира и духовна семинария в Кайро.

Коптски храмове бяха открити в САЩ, коптски епархии организирани в Нова Зеландия, Австралия, Боливия и Бразилия.

От 995 г. седалище на Александрийската патриаршия е гр. Кайро. Александрийските патриарси носят древната величествена титла "Папа и патриарх на Александрия и цял Египет, отец на отците, пастир на пастирите, архиерей на архиереите, тринадесети апостол и съдия на

вселената". Когато извършва Литургия, Александрийският патриарх носи два епитрахила и две митри – едната обикновена, а другата от червено кадифе със златни херувими

Местоположението и групирането на християнските светини по дестинации в Египет наподобява по своята форма кръст, в центъра на който е Кайро, а в края на горната му част, на север - Александрия. Поклонническият маршрут „По Светите места на коптите” може да започне от Кайро и да продължи по три радиални лъча – на изток в Източната. пустиня; на запад в Нитрейската долина и на юг през Луксор и Сохаг до Асют.

Сърцето на християнско Кайро е коптския квартал в стария град. Достъпът до него може да стане чрез метрото или с воден транспорт по река Нил до пристана Масперо. Изходен пункт в квартала си заслужава да бъде Коптският музей. Неговото начало полага един богат египтянин от коптски произход със своята частна колекция. През 1939 г. на музея е предоставена колекция от коптски културни и религиозни ценности от Египетския музей, след което неговите фондове се обогатяват от артефакти, намерени при археологическите разкопки. Впечатляваща е сградата на музея синкретично изградена от произведения на коптското изкуств – неговите врати,, балкон, решетките на прозорците и други елементи са взети от стари коптски къщи и църкви. В нея се намират уникални писмени религиозни ценности на ранното християнство - молитвеници, жития на светци, древни илюстрирани екземпляри на Библията и Евангелията, илюстрирани с цветни миниатюри. Тук се съхранява най-стария ръкопис в света на псалмите на Давид. Във фреските по стените се виждат ангели и конниците на Апокалипсиса, апостоли и светци, образи от самопожертвователното и чисто начало на християнството.

В Египет е намерило убежище Светото семейство, бягайки от гоненията на цар Ирод. Апостол Матей пише „...Ангел Господен се явява насъне Йосифу и казва: стани, вземи Младенеца и майка Му, и бягай в Египет, и остане там, докле ти кажа: защото Ирод ще търси Младенеца, за да Го погуби. Той стана, взе Младенеца и майка Му нощем, и замина за Египет; и там стоя до смъртта Иродова, за да се сбъдне реченото от Господа чрез пророка, който казва: „от Египет извиках Сина Си”.(Мат. 2;13,13,15). В Евангелията не се упоминават местата, в които е пребивавало Светото семейство през опасното време. В Коптската традиция има предание, че минавайки през Кайро праведния Иосиф и неговото семейство, са се установили в Среден Египет, близо до днешния град Асют. В стария град на Кайро в място, наречено Матария, се намира една от най-важните за коптите християни светини – Дървото на Мария. Когато под неговите сенки, по време на бягството в Египет си почивало, Светото Семейство, Младенецът посочил с ръка едно място, от което

бликнал извор и всички утолили жаждата си. След това Дева Мария изпрала дрехите на Божия Син и от изхвърлената вода пораснало ароматно балсамово дърво. Храмът, посветен на светците Сергей и Вакх (Абу Серга), двама римски легионери, приели заради вярата си мъченическа смърт в Сирия е построена през IV век на мястото, където е пренощувало светото семейство. Сегашния си вид тази египетско-византийска базилика с един централен неф е придобила пет века по-късно. В олтарната част на скромния интериор се вижда бял купол на параклис, построен над свещеното място. „Бягството в Египет“ е евангелски сюжет, пресъздаден от гениални художници и може да бъде визуализиран чрез картините на Джото, Ван Дайк, Пусен, Мурильо.

Коптският квартал в старо Кайро е гето, в което входовете към храмовете са почти скрити – рефлексии от хилядолетното отхвърляне, враждебната среда и монашеските традиции. Непосредствено до Коптския музей се намира църквата на Света Дева Мария, известна като Висящата църква (Ал Муаляка). Тя е един от най-старите християнски храмове в Египет. Построена е през III век върху основите на римски форт. Съвременния си вид сградата добива в IX в. през XI век тук е била резиденцията на Александрийския патриарх. В църквата се намира изумителен иконостас, резбован от ливански кедър и инкрустиран със слонова кост. В нея се съхраняват над 100 икони, най-старите от които са от VIII век и частици от мощите на няколко светци.

Една друга църква и едно друго разтърсващо събитие – чудо е свързано с Божията Майка. В столичния квартал Зейтун, което означава „маслиново дърво“ се намира църква, построена през 1925 година по повеля на самата Богородица, а едно от местата, където Светото семейство е пребивавало. Тя се явила на сън на стопанина на терена и му казала „Ти трябва да построиш Моя Църква. Ако ти направиш това, след 50 години Аз ще дойда тук“. На 2 април 1968 г., до кръста на централния купол на църквата се появила Божията майка, облечена в бели одежди. Тя се явявала няколкократно след това в продължение на 14 месеца като бяло сияние, обкръжено понакога от свелини с формата на гълъби. Явлението било наблюдавано от хиляди очевидци, включително фотографирани и публикувани в пресата. Светещия образ над купола на църквата станал известен като „Чудото от Зейтун“.

Чудо се е случило и в друга църква, посветена на Дева Мария в Маади, известна със своя павилион със стъпала, водещи към Нил. Коптите вярват, че по тези стълби Светото семейство е слизало до лодката, с която са продължили своето пътуване на юг. През март 1976 г. по водите на реката е пристигнала Библия, която се спряла на стъпалата и била отворена на страницата от книгата на пророк Исаия, където пише „благоденен да е Моят народ - египтяни“ (Ис. 19: 25). Тази светиня се съхранява сега в църквата.

В християнско Кайро се намират няколко други коптски храма, които могат да бъдат обекти на посещение от поклонници и туристи. Централно място сред тях заема катедралния храм „Свети Марк” в Аббасия, построен преди три века. В него се канонизират коптските патриарси и се съхраняват частици от мощите на Апостол Марк, върнати през 1968 година от Ватикана, както и тези на св. Афанасий Велики. В Патриаршеската катедрала, както и в другите коптски храмове се влиза без обувки и по време на литургия вярващите са коптите седят на сякаш безкрайни редове дървени скамейки - храмът събира пет хиляди души. В Кайро се намират и няколко женски манастира – „Св. Георги”, „Св. Меркурий”, „Св. Теодор Стратилат” и около сто църкви.

Невероятен по своите размери въздействие е изсечения в скалите пещерен храм „Свети Симеон”, построен след „града на боклука“, на склона на планината Мукатам и заобиколен от християнски църкви, манастири, часовикова кула и благотворителни сгради. Този посветен на името на египетски светец, (живял тук през 10 век) храмов комплекс е най-големият в Близкия Изток.

Църквата на Великомъченица Варвара е една от най-известните и големи храмове на Египет. Тя е построена през XI в. на мястото на едноименна църква от и съхранява частица от нейните мощи. В архитектурен план, това е базилика, резбования иконостас на която е инкрустиран със слонова кост и съдържа прекрасни икони от средата на XVIII век.

Едни от най-забележителните паметници на древността - египетските пирамиди и Сфинкса край Гиза, са символи на културно-историческия туризъм и лого на една от най-развитите негови дестинации. От Седемте чудеса на Древния свят само те са останали все така видими, загадъчни и величествени. Висящите пирамиди на Вавилон са изтрети от времето. Александрийският фар е разрушен отдавна. Изчезнали са Родоският колос и статуята на Зевс в Олимпия. Музеят в Халикарнас и храмът на Артемида в Ефес са се превърнали в руини, но пирамидите както пише Гьоте са „най – смайващата архитектурни идея, която не може да бъде победена”, а арабска поговорка гласи – „Всичко на този свят се бои от времето, но времето се бои от пирамидите”. Те не могат да бъдат пропуснати, независимо от мотива на посещение на Кайро – поклонници, туристи, делови хора или просто посетители. Към тези световно извесни обекти следва да бъдат добавени и Египетския музей, джамиите Ал Азхар и Ибн Тулун, Алабастровата джамия на Мохамед Али, пазара Хан ел Халили.

Египет е родина и на монашеството. Негови основатели са св. Антоний Велики, Макарий Велики, св. Пахомий и други свети мъже от Ранното Християнство. В дебрите на делтата на Нил, в пясъците на пустинята, в пещери в скалите са се уединявали първите отшелници

анакорети, отказвали се от земните блага, посвещавайки се на молитви и аскетизъм.

Поклоническия маршрут от Кайро към Източната пустиня води до най-стария християнски манастир в света, разположен в околностите на съвременния град Бени Суейф, където египетския отшелник от Тива Антоний създал братство на християни отшелници, което станало прообраз на бъдещите монашески обители. Неговият последовател Пахомий организира първото монашеско общежитие - манастир (киновия) и създал първият манастирски устав. Животът в манастирите минавал в труд, молитви и съзерцание.

В младите си години, Антоний получил Божествено видение, което изменило не само живота му, но му отредило и безсмъртна слава в историята на Православието. Той раздал имуществото си на бедните, защото както пише апостол Марк „По-лесно е камила да мине през иглени уши, нежели богат да влезе в царството Божие” (Марк. 10: 25), след което се оттегил в пустинята, където не само проповявал, но и лекувал духовни и физически болки. В “Житията на светиите” св. Дмитрий Ростовски посочва, че мощите на преподобния Антоний са открити и донесени в Александрия през 561 г. при император Юстиниан, след това около 635 г. са принесени в Константинопол. През 980 година са били преместени в град Арл в Галия (днешна Франция), в църквата св. Иулиана. Но в манастира на св. Антоний считат, че мощите се намират под хранилището в манастирската църква. Свети Антоний живял до 105 години, а след кончината му бил погребан от двамата му ученици, които живяли при него и както пише св. Атанасий, “освен тях двамата, до днес никой не знае, къде е погребано тялото му”.

В съседство до манастира на св. Антоний, от другата страна на планинския хребет се намира манастирът на св. Павел от Тива. Той е възникнал на мястото на пещера, където Павел е живял като отшелник. Над нея, в най-старата от четирите манастирски църкви, в саркофаг от бял мрамор се съхраняват мощите на светеца.

Продължавайки на изток, до брега на Червено море се стига до два международни курорта. Единият от тях – Ел Гуна (Лагуна) е построен от египетския милиардер от коптски произход Сами Савирис и е проектиран от екип световно известни архитекти.. Висококатегорийните хотели, голф игрища, плажове и центрове за водни спортове се намират на малки острови, съединени с мостове и канали. Другият курорт е Хургада, чиито курортни комплекси и ваканционни селища са разположени на повече от 20 км плажна ивица и предлагащи атракции като гмуркане с акваланг и наблюдаване на коралите и удивителното биоразнообразие на Червено море, уинд и кайтсърфинг, пикници на необитими острови и пустинни сафарита.

Западният лъч на поклоническия маршрут е към свещените пространства на Нитрийската (Вади ел Натрун) или Скитската пустиня. От нея води наименованието скит, означаваш уединен малък манастир, в който посещението на външни лица е нежелателно. По тези места е живял като отшелник св. Макарий, наречен по-късно Велики и по неговия устав са създадени четири манастира. В един от тях, носещ името му се съхранят неговите мощи. Реновиран, по съвременни стандарти и технологии, той е поизгубил автентичността си.

Макарий е ученик на св. Антоний Велики. Според преданието, той е бил при него в последния му ден и е получил неговия жезъл – символ, че е продължител на неговото дело. Преподобният Макарий Египетски е бил духовен водач (авва) на хиляди монаси в Нитрийската пустиня. При него са идвали множество хора за изцеление на душевни и физически недъзи. За техния престой са били построени странноприемници, които са станали прообраз на бъдещите манастири.

Манастирът, който носи неговото име е основан през 360год. и е многократно опустошаван и затрупван от пясъците на пустинята. Сега до него се стига от новите сгради на манастира по широка стръмна стълба. В обителта има няколко църкви – „Св. Макарий”, „Св. Исхирон” и църквата посветена на 49 мъченици – монаси избити от берберите през V век. В нея се съхраняват и мощите на св. Мойсей Мурин (IV) век. Той е роден като роб в Етиопия и след като е избягал намира убежище в един скит в пустинята, където приема християнството от св. Макарий и става монах, а по-късно презвитер. Загива мъченически с шестима свои ученици през 405год. от разбойници нападнали манастира. В главният храм на манастира под стъклен похлупак се намира крипта с мощите на св. Йоан Предтеча. Тук се намира и ковчег с мощите на десет коптски патриарси. Монасите носят шапчици наподобяващи качулки, на които са извезани малки коптски кръстчета, по шест от всяка страна на главата символизиращи дванадесетте апостоли. Легендата гласи, че самият Бог открива на св. Антоний Велики тази шапка. Братството на манастира е от над сто монаси. Към него работят и няколкостотин земеделски работници, които отглеждат маслини, фурми, лозя и животни. В манастира се печатат книги

В Свещеното пространство на Скитската пустиня се намират още три действащи манастира. Ставропигиален манастир на преподобния Псой (на арабски Бишой) Милостиви. Основан е в IV век. Псой е бил пустинник, който вършел чудеса и неведнъж е виждал Христос. Той е плел кошници с три дръжки в чест на св. Троица. Посрещал е всички пътници идващи в манастира и им умивал краката. В манастира е съхранено дървото на Ефрем Сирийски, което според преданието е израснало от тоягата с която той е ходил. Манастирският комплекс включва осем църкви и е резиденция на коптския патриарх. Манастирът „Суриам” (сирийски) носи името на св.

Ефрем Сирин, който са обитавали сирийски монаси и е основан през IV век. Старата църква в манастира е изографисана с фрески от VII век и има много добре запазени от сухия климат старинни стенописи.

Римският манастир (Ел Барамус) дължи името си на двама братя римляни – Максимус и Доместиус, които са станали отшелници по тези места, а по-късно са канонизирани за светци. В манастира се съхраняват и мощите на светците Мойсей Мурин и Исидор Пелусиот.

Тримата Велики – бащите на монашеството в Египет и в света не само са били апостоли на вярата, но са създали свои устави, според които се е организиран начин на живот на монасите. Антоний Велики е създал устава на манастирите от Източната пустиня, Макарий Велики – на тези от Скитската пустиня, Пахомий Велики – на манастирите от Горен Египет.

Свети Пахомий се е родил в Тиваида – Горен Египет, от родители езичници, но Господ му посочил пътя на истината. Сражавал се в армията като професионален войник, след което се оттеглил в пустинята и заживял като отшелник. Приел Кръщението, той получил знамение и построил света обител, в която пристигали вярващи приемани от светеца с любов и наставление. Неговият устав повелявал равнопоставеност, приемане волята на духовния водач, отказ от собственост, труд в мълчание и постоянна молитва. Тези правила са в основата на общежитийния монашески живот въобще и до ден днешен. Така праведния живот на един човек може да действа благотворно на хиляди други, независимо от мястото или времето. Мъдрите душеспасителни наставления на авва Пахомий са валидни и днес - “Да почитаме Бога и ще бъдем спасени”; “Да довеждаме всяко дело, което сме възприели до край”; “Да не ревнуваме на тези, които намират удовлетворение в суетни неща”; “Да не губим надеждата си в Бога, ако паднем в грях”.

Основателят на монашеските общежития (киновитството) създава през 323 г. в Тиваида първият мъжки манастир, който бил с крепостна стена. Св. Пахомий създава и първият женски манастир в чест на сестра си Мария. И докато е жив Пахомий изгражда още 9 мъжки и 2 женски кинувитски общности.

В оазиса Фаюм се намират древната църква на Архангел Гавраил, манастира „Св. Самуил” и манастира на хилядата стъпала. Според преданието, когато Светото Семейство преминавало през Нил от планината се откъснала голяма скала, която падала към реката и застрашавала намиращите се в лодката. Младенецът Иисус протегнал ръце и спрял нейното падане, така се образували хилядата стъпала. В планината в близост до манастирите на Фаюм са открити от археолозите над сто издълбани в скалите скитове, повечето от които се състоят от две помещения, а също така и над хиляда ръкописи на пергамент, написани на гръцки, коптски и арабски. Манастирът, в който се намира църквата „Архангел Гавраил” е реновиран и действащ и на християнските празници

е посещаван от голям брой поклонници. Следващото свещено пространство на юг е района на Асют, в който се намира манастира на Дева Мария „Ел Мухарак”. Манастирът е известен с това, че на мястото на което е построен е живяло Светото семейство. „А след като умря Ирод, ето, Ангел Господен се явява насъне Иосифу в Египет и казва: стани, вземи Младенеца и майка Му и иди в земята Израилева, защото измряха ония, които търсеха душата на Младенеца” (Мат. 2:19,20). В храма се намира каменен олтар от времето на ранното християнство. Монасите вярват, че на камъка от който е направен е седял Иисус Христос като дете и благославяйки го с дясната ръка е оставил материално свидетелство за всички времена и поколения. Дома в който е живяло Светото Семейство е най-старата църква не само в Египет, но и в целия свят. Сега това е църквата „Пресвета Богородица”.

Следващият пункт от поклонническия маршрут на юг е Сохаг. Там се намират известните Бял и Червен манастир. Независимо, че е останала малка част от тяхното минало величие, те впечатляват и сега.

Белият манастир носи името на св.Шенуда Архимандрит. Стените му са изградени от бял варовик и някога е бил обитаван от четири хиляди монаси и е заемал огромна територия от стотици хектара. От манастира е съхранен само църковния комплекс, построен като базилика, външно приличащ на древно египетски храм. Новият иконостас е украсен с резбовани изображения, а олтара е разделен на три части, посветени на св. Архимандрит Шенуда на св. Дева Мария и на св.Георги. На оригиналните три апсиди са избразени Христос Пантократор и четиримата евангелист, Успението на св. Богородица и Възкресението с двете Марии и два ангела.

Червеният манастир също дължи наименованието си на цвета на външните стени, изградени от червени тухли. Разположен е на около три км. от Белия манастир и в него се намират добре съхранени архитектурни ансамбли, скулптури и стенописи.

С дейността на монасите от манастира на св. Пахомий са свързани т.н. "Гностически Евангелия" или библиотеката "Наг Хамади". Тази колекция от ранно-християнски гностически текстове на коптски език, заедно с „Ръкописите от Кумран” са двете най-сензационни засега открития на библейската археология. В близост до град Наг Хамади (древния Хенобискион) през 1945 г. били открити от местен жител дванадесет папируса, обвити в кожа, съдържащи кодекси на гностическото християнство. Те са датирани към II век от н. е. и се предполага, че са били заровени от монасите около 367 г. като забранени, след приемането на четирите канонични евангелия. По късно при археологически разкопки са намерени още ръкописи, имащи отношение към епохата на Ранното християнство и променящи наложените от „официалните” църкви догматични схващания за времето за Иисус и Апостолите и средата, в

която те и техните последователи са живели и проповядвали новата религия.

„Библиотеката” обхваща 52 отделни съчинения, като някои се повтарят по два и три пъти. Сред тях са Молитва на апостол Павел, Послание на Яков, Евангелие на истината, Апокриф на Йоан, Евангелия на Тома и Филип, Хипостаза на архонтите, За началото на света, Тълкувание върху душата, Евангелие на египтяните (Свещената книга на великия невидим дух), Деяния на Петър и на дванайсетте апостоли, Хермическа молитва, Асклепий. Самите заглавия пораждат теми за размисъл. Основна теза на каноничните църкви е , че всичко прието на официалните събори не подлежи на съмнение, а всичко останало е ерес. Важна е вярата! Но коя вяра – на тази, чиито послания и събития са пригодени и удобни за тогавашните религиозни и светски власти, а сега за наложилата се традиция или тази, отговаряща на историческата истина и най-важното на смисъла на евангелските послания? Ако към неканоничните ръкописи на коптски език се прибави и намиращото се във Фонда за съхранение на древното изкуство в Швейцария, Евангелие което се приписва на Юда Искаротски загадките и неудобните истини стават много.

Преминавайки по южния лъч на поклоническите маршрути, посетителят трябва да посети древноегипетските храмове в Луксор и Карнак, гигантските статуи на Рамзес II, Храмът на Хатшепсут и Долината на царете. На връщане от световно известните обекти на Египетската цивилизация може да се премине с атрактивен плавателен съд през Нил и се посети местния археологически музей. Типични сувенири са свещения бръмбар скарабей, папируси със сюжети от древния Египет, статуетки на египетските божества, златни амулети.

Свещените пространства на Етиопия

Етиопия е над десет пъти по-голяма от България страна, както по територия така и по население. От тук е тръгнал разумния човек (културата „Олдувай”) и Хомо Сапиенс се разпространява по цялата Земя. Страната е свързана с Библията (Стария завет) значително по-рано и на много езици е наричана с името Абисиния, което идва от семитското Хабасат през арабското Хабеш. Под това име тя се споменава в Новия завет, а в Стария завет е известна като страната Куш. В края на Средновековието заради своите красиви лица и хубав външен вид абисинците особено са се ценели на пазарите за роби. Един от тях е прочутият (арап) на първия руски император Петър Велики. Той е получил дворянска титла, а негов потомък е великият руски поет Александър Сергеевич Пушкин. В Османската империя абисинските деца и младежи са били прислужници и пажове в двореца на султана и в палатите на големците. До джамията Селимие в Истанбул до края на XIX век в

обширно изровено място е съществувало абисинско селище от освободени роби.

В хилядолетната си история Етиопия е била монархия и самостоятелна държава. Оцелявала е в съседство на световни империи – на египтяни, римляни, араби. Дори през колониалния период на Африка тя и изкуствено създадената от САЩ Либерия (от потомците на бившите роби от Източния бряг) са единствените независими държави в Африка. За кратък период от 1936 г. Етиопия е окупирана от армията на Мусолини и е включена в колонията Италианска Източна Африка. През 1974 г. последният император Хайле Селасие е свален чрез преврат. По ирония на съдбата или като историческа определеност, потомъкът на Савската царица и покровителят на Етиопската православна църква е детрониран от атеисти – промарксистко настроени офицери.

Етиопия е страна, основателка на ООН. В столицата Адис Абеба се намира седалището на Организацията за Африканско единство (сега Африкански съюз). Официалният език е амхарският – със седем гласни и 28 съгласни букви, а календарът има 13 месеца (12 са с по 30 дни и 13 от пет или шест, в зависимост от това дали годината е високосна). Страната е една от най-бедните в света. Кафето е основен национален продукт и най-популярната напитка, като се правят специални кафе-церемонии. Масово се използва наркотичното растение кхат, което има стимулиращ ефект и се консумира масово от населението в комбинация с цигари и алкохол. Националната кухня се състои от пикантни ястия с много подправки. Етиопците не ядат свинско месо, придържащи се към хранителните табути на Стария завет.

В столицата Адис Абеба могат да бъдат посетени катедралата „Св. Троица“, археологически и етнографския мезей, мавзолея на Менелик и църквата „Дева Мария“

Впечатляващи обекти в Етиопия са и град Гондър, скалните църкви „Тиграй“ и езерото „Тана“. Гондър е бил столица на страната през XVII век и включен в Световното културно наследство. В него се намира изящно изографисаната църква „Дебре Бирхар Селасие“ и комплекс средновековни замъци. По пътя от Тиграй през Адиграт за Аксум се намира труднодостъпният скален манастир „Дебре Дамо“ и храмът „Йеха“, построен преди христа и посветен на култа към бога – луна Алмуках. Тана е второто по големина езеро в Африка, през което минава един от притоците на Нил. Сред многобройните острови в него, между които плуват хипопотами. На острова Ура Кидане се намира православен манастир с ротонда с фрески, съхраняваща уникални артефакти. Могат да бъдат посетени и манастира „Азуа Мариам“ и църквите „Кибран“ и „Ънтос Иеясу“. В района се намира и водопада на Сини Нил, Португалския мост и фермите на племето Амара, които са туристически обекти.

Етиопската православна църква, която до средата на XX век е била част от Коптската църква в Египет, счита че Етиопия е първата страна, която е въвела християнството като официална религия в началото на IV век от царят на Аксум, Езана. Това се оспорва от арменската православна църква, а в библейската история, се посочва че апостол Филип е покръстил първите етиопци, а самата църква е възникнала като част от коптската, създадена от апостол Марк.

Първи епископ на църквата е сирийският монах Св. Фрументий (Абба Селами, Миротворецът). Според преданието по Божии промисъл той попаднал в Абисиния като дете. Бил е възпитан в двореца, станал приятел и съветник на царя, а след това възпитател на неговия син. По-късно, Св. Фрументий посетил Александрия и патриархът светителя Атанасий (326-373г.) го посветил в епископски сан. Връщайки се в Абисиния той проповядвал Божието Слово и чрез чудесата на неговите молитви царят и неговите поданици приели Светото Кръщение.

Богослужебен език на Етиопската църква е геез, който е архаичен амхара. Архитектурата на храмовете е центрична, а не надлъжна или кръстокуполна и е композирана в концентрични кръгове или осмоъгълници. Богомолците са извън църквата и се молят с лица към центъра, а не на изток. В нея се влиза за шествие с песнопение, а свещеникът носи символичен кивот (тавот). Известните като хабеши етиопци и до днес са запазили юдейската си вяра и с тяхното преселване в съвременната държава Израел е свързана една от най-големите и успешни акции на Мосад по репатрирането на евреите след Втората световна война.

Един от символите на Вярата на етиопската църква е убеждението, че тя съхранява скрижалите (кивотът). Ковчегът на Завета е предхристиянска библейска реликва, дадена на Савската царица от Соломон. Савската царица е била владетелка на Сабейското царство (Шаба или Шева), което се е намирало на територията на днешен Йемен. За нея се споменава в Библията, в Корана, където е наречена Билкис и в етиопската традиция, наречена Македа. Някои пасажии от Песен на песните се тълкуват като свидетелство за любовни отношения между Соломон и Савската царица, които широко са интерпретирани впоследствие от редица произведения на изкуството. Една от най-колоритните известни картини на срещата на Савската царица и цар Соломон е тази на Пиеро де ла Франческа. Според преданието първият император на Етиопия Менелик I е техен син.

Ковчегът на Завета, съдържащ каменните скрижали с Десетте Божии заповеди, както и цъфналия жезъл на Аарон и запечатана стомна с манна небесна, се съхраняват в Аксум в църквата „Св. Мария от Сион“ (Бет Мариам). Тъй като той е символ на вярата, се твърди, че няма нужда от доказателства, т. е. той да бъде показван, видян или описан. Странно е обстоятелството, че към най-свещения предмет на юдейската вяра не е

потърсен, поискан или проучен официално или неофициално от държавата Израел.

Асум е най-важното по значение свещено пространство на Етиопия, разположено на 2130 м. надморска височина. От I до VII век градът е столица на едноименното царство, простиращо се на обширна територия в Североизточна Африка и Южна Арабия. След приемането на християнството става религиозен център на Етиопия, в който се коронясват и много от царете на страната. Асум е свещен град на Етиопската православна църква и е важен поклоннически център. Най-значимите религиозни празници са Богоявление (Тимкет) и Празникът на Светата Дева Сионска (в края на ноември).

Уникалната стойност на религиозните светини и културно-историческите обекти на Асум са основание, те да бъдат включени в Списъка на ЮНЕСКО за Световното културно наследство. Сред тях се открояват гигантски обелиски (стели), най-старите от които се датират към 2000 г. пр.н.е. Най-високата от тях е с височина 33 метра, и е паднала по време на поставянето. Сега, най-високата е стелата на цар Езана.(24 м.). През 1937 г. 24-метровият 1700-годишен обелиск е бил разрязан на три части от италианците – окупатори, отнесен в Рим и поставен пред Министерството на външните работи. През 2005 г. обелискът е върнат на Етиопия като част от нейното национално културно наследство и възстановен от ЮНЕСКО на предишното му място.

Други забележителни обекти в Асум са Монолитът на Езана, който като Розетския камък съдържа двуезични текстове - на геез и на древногръцки; т.нар. Бани на Савската царица, които са водно хранилище; манастирите Абба Пентелеон и Абба Ликанус; петроглифът Лъвицата от Гобедра. Легендата говори, че в града е живяла Савската царица. Интересни обекти са археологическият и етнографският музей, в който се съхраняват корони на етиопски владетели от различни периоди.

Второто свещено пространство на Етиопия е град Лалибела. Пътя до него минава покрай внушителната планина Абуна Йозеф (Св. Йосиф) висока 4200 м. През 12 и 13 век градът е бил столица на Етиопия. Той се намира в провинция Уоло в Северна Етиопия и е построен от цар Лалибела, името на който означава „И пчелите признават неговото величие”. Тези монолитни църкви са построени от него през 12 век, за да бъде нов Център на християнството, след завземането на Ерусалим от мюсюлманите. В него има комплекс от скални църкви, издълбани вертикално в скалите, представляващи монолити - едно от чудесата на християнския свят, което представлява по-скоро скулптура, а не архитектура. Най-известната сред тях е Комплексът от 11 църкви датира от 12 век и е в Списъка на ЮНЕСКО за световното културно наследство. Много от обектите в града носят библейски имена, включително протичащата през града река, наречена Йордан.

Религиозните обекти са обединени в четири групи. В Северната Бет Медхане Алем (църквата на Спасителя на Света) се намира мястото на църквата кръст, която е най-голямата монолитна църква в света. В нея се съхранява огромен златен кръст тежащ седем кг. принадлежал на цар Лалибела. Тя е съединена с църквата на Света Мария и църквата Света Голгота, известна с уникалните произведения на изкуството. Счита се, че в нея се намира гробът на цар Лалибела. Тук се намират параклисът „Селасие” и гробът на Адам.

В западната група е символът на Лалибела – най-изящната и добре съхранена църква „Бет Гиоргис”. Църквата „Св. Георги” е с формата на кръст, изрязана в скалата вертикално на 12 метра под земята. В източната група се намира царският параклис „Бет Емануел”, „Бет Габриел Руфаел”, за която се предполага, че е бившият царски дворец, а на недалечно разстояние се намира манастирът „Ашетан Мариам” и скалната църква „Йимрехане Кростос” от 11 век, построена в аксумски стил. Църквите са свързани помежду си с лабиринт от издълбани в скалите проходи и тунели с множество крипти, пещери и галерии.

В Лилибела може да завърши поклоническия маршрут, посветен на Марк, светец, апостол и евангелист, пренесъл Божието слово в Александрия и в продължение на две хиляди години осветил пътя на милиони християни от Египет и Етиопия.

Библиография

1. Аввад, Сами. *Краски святой земли. Голден пресс Йерусалим, 1993.*
- Григориев, В. *Религии по света. С. 1997.*
2. Елиаде М., Йон Кулиано. *Речник на религии, Тезаурус, С., 1999.*
2. *Закон за културното наследство. (Обн., ДВ, бр. 19 от 13.03.2009, изм. и доп, бр. 54 от 15.07.2011.)*
3. Касирер, Е. *Изследване на човека, ГАЛ – ИКО, С., 1996.*
4. Лама Оле Нидал. *Как стоят нещата. С. 2002.*
5. *Мифы народов мира, Энциклопедия – I и II том, Москва, 1988.*
6. Михайлов, М. *Мегалитната култура – туристическа интерпретация, Аскони-издат, С., 2013.*
7. Михайлов, М. *Устойчиво развитие на туризма, НБУ, 2013.*
8. *Новият завет. LTD Printing, Bangkok, 1992.*
9. *Световна енциклопедия на пътешественика, Хермес, 2007.*
10. Тенев, Др. *Чудната история на изкуството, Български художник, С., 1982.*
11. Тойнби А. *Изследване на историята – Том I: Възникване и развитие на цивилизацията. С., 1995.*
12. Тончев, Цв.; Михайлов, М. *Терминологичен речник по управление на туризма. МВБУ. 2010.*
13. Фернандес – Арместо, Ф. *Цивилизацията. 2004.*
14. Фрейзър, Дж. *Фолклорът в Стария завет. Отечествен фронт, С., 1989.*
15. Фол, Ал. *Самотният пешеходец. 2006.*
16. *Convention for Protection of the World Cultural and Natural Heritage (www.unesco.org/convention)*
17. Grey, M. *Places of Peace & Power. N.Y., 1999.*
18. Migel de Unamuno. *Del sentimiento trágico de la vida. Madrid. 2001.*
19. *Tourism 2020 Vision. (www.world-tourism.org)*
20. *UNESKO Report. (www.unesko.org/reports)*